

אוצר החכמה

וכדו', הרי שבוודאי אין מה לחוש לעניני הרפואה בזה, וכן גם מדינא שפיר מהני ההרגל לענין שיוכל להניח תפילין ביד שמאל אחרי הרגלו ורק שיקפידו להרגלים בדרכי נועם ולא בכפי', וטוב לעשות שיהיה בהסכמת ההורים כמוכן, (ענף ט').

פסק ההלכה למעשה: דכיון שמכל הפוסקים הנ"ל רואים שדעתם הוא, דמי שנולד איטר ומרגיל עצמו לכתוב בימינו מהני הרגלו לענין שיניח תפילין בשמאלו - שמאל כל האדם, ולא הזכירו שום עיכוב בזה מצד עניני רפואה שאסור להרגילו נגד טבעו

סימן ז

בענין שחרות הרצועות גם מצד פנים ומן הצדדים

עכ"פ יולא לנו מזה שדעת הרמב"ם והא"י הוא, להדר להשחיר הרצועות משני הצדדים.

ועיין בספר הכנה"ג (סי' ל"ג) שמניין לדברי הרמב"ם הללו את שו"ת הרדב"ז (ת"צ סי' כ"ט, והוצא בת"ה סי' אלף תכ"ו) שמפרש דברי הרמב"ם כפירוש הב"י. ועיי"ש צפנים השו"ת רדב"ז שכתב ע"ז: ומ"מ למדנו שמי שמלא לקיים נוי המלצה יצטע גם "אחורי הרצועה" שחור, והכי משמע מדברי הרא"ש ז"ל וכו' (ועיין עוד לקמן בהערה סוף סק"ו) עכ"ל. וסיים שם ע"ז, דטעמא דמסתברא הוא שיהיה שחור גם אחורי הרצועה כיון שהל"מ הוא שיהיה פני הרצועה שחור ממילא ידעין ששחור מוצח לתפילין, א"כ נוי הוא שיהיה הכל שחור אפילו אחורי הרצועה, ואין יעלה על לב לומר שהלצן ברצועה עדיף מהשחור עד שיאמר שהוא גנאי שיהיה שחור, עכ"ל הרדב"ז.

ועיין עוד בשו"ת יכין וצונו (סי' ק"ן) צענין זה, ולמעלה הדברים לעתיק פה מש"כ, וזה לשונו: אמרו לך משמי "שצריך" להשחיר רצועות התפילין מצפנים ואתה אמרת שדבר זה לא אמרו שום אדם, ואלו אמרת שלא שמעת אותו היית אומר אמת אבל צאמת שדבר זה כתבוהו המחברים. והנה אדוננו הרמב"ם ז"ל כתב שנוי התפילין הוא שיהיו הצתים והרצועות מצפנים שחורים ומי זוטרי מאי דכתיב זה קלי ואנוהו וכיון שהוא נויים של תפילין מלוא הוא להשחירם, וכדאמר' גבי לולב דמלוא לאוגדו ואמרין מלוא משום זה קלי ואנוהו. וגם הרב צעל הטורים ז"ל כן כתב שנוי הרצועות הוא להשחיר מצפנים, שהוא כתב (או"ח סימן ל"ג, דף לט. וצמהדורת מכון י-ס עמוד קס"ד, ועיי"ש בפרישה סק"ו ודו"ק) שהרצועות מצפנים צריכין להיות ממין הקציה אם לצנות לצנות וכו', ולמעלה מזה (סימן ל"ב דף לה: וצמהדורת מכון י-ס עמוד קנ"א) צענין הצתים כתב, שיהיו מרובעים ושחורים ואם לא עשאן שחורים כשרים אלא שעיקר הנוי בשחורים, ע"כ. ובספר התרומה"א כתוב: ושמא כמו כן עור הצתים צריך להיות שחור. וכיון שעור הצתים הוא שחור גם הרצועות צריכין להיות מצפנים שחורות, דהא תניא צפרק הקומץ (לה). אין קושרין אותן אלא צמיגין צין לצנות צין שחורות

בס"ד, יום עש"ק לסדר וישמור משמרת מצותי חקותי ותורתי, שנת "בארהות הצלחה" (תשנ"ה) לפ"ק.

ראיתי לנכון לבוא במלים אלו לחזק את ידיהם של העוסקים במלאכת הקודש "במכון לחקר הרצועות" בעירינו ב"ב, שהטריחו והתאמצו וגם זכו והצליחו לעשות רצועות מהודרים בכשרותם כפי שהעידו הרבנים הגאונים שליט"א, וגם הלכתי בעצמי כמה פעמים לראות בעבודתם, ונוכחתי לדעת שמקפידים מאד לעשות שיהיו מהודרים בכשרות ובחומרות שונות. ונהניתי מאד לראות שהצליחו לעשות רצועות מהודרים שחורות משני הצדדים מעבר לעבר וכמו שעוררתי להם מכבר לנסות לעשות כן, כפי שהיה שאיפתי זה הרבה שנים להדר בזה בנוי מצוה ולקיים זה קלי ואנוהו, אשר יש בזה כמה מעלות טובות כמפורט להלן.

א.

מקור הידור זה הוא בדברי הראשונים, הרמב"ם והטור ובית יוסף והרדב"ז

דהנה הרמב"ם (הל' תפילין פ"ג הי"ד) כתב וז"ל: הרצועות של תפילין צין של ראש צין של יד, פניהם החיצוניים שחורים וזו הלכה למשה מסיני, אבל אחורי הרצועות הואיל ומצפנים הן אם היו ירוקות או לצנות כשרות, אדומות לא יעשה שמא תהפך הרצועה וגנאי הוא לו, ולא יהיה אחורי הרצועה לעולם אלא כעין הקציה אם ירוקה ירוקין ואם לצנה לצנים. ונוי הוא לתפילין "שהיו כולן שחורות" הקציה והרצועה "כולה". וע"ז כתב הב"י (או"ח סי' ל"ג ד"ה וכתב הרמב"ם) וז"ל: כלומר שגם "אחורי הרצועות" יעשה שחור, ולא נהגו כן, עכ"ל. וכתב שם הד"מ (סק"ב) צ"ש הא"ו, ועכשיו שנהגו לעשות הצתים שחורות "צריך להשחיר הרצועות צין מצפנים וצין מצחוק" עכ"ל, וגם הד"מ מסיים על זה ללא נהגו כן. הנה

צריך להיות שחור, ויכול עור הבתים לעשות מקלף מעובד לשמו וכו', עכ"ד.

א. בחיפוש אחרי חיפוש בספר התרומה, נראה שכוונת היכין וצונו הוא למפתחות שבספר התרומה על סימן ר"ז, שכתב שם בזה"ל: רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. ושמא כמו כן עור הבתים

הכוונות להאר"י ז"ל (בדרושי תפילין דרוש ד'). הרי שגם מדבריו יוצא להמדקדקין עושים כן.

והגה"ק ממונקאטש בצפרו אות חיים ושלום (סימן ל"ג סק"צ) ג"כ הביא מהשער הכוונות להאר"י ז"ל הג"ל וכתב, שצדוק מקום במקום אחר גם צדדי האר"י ז"ל לא מלא כלשון הזה שיסחיר פנים ואחור, והשיג ע"ז שהוא היפך הטור ושו"ע וגם הביא מצ' המקומות במסכת מנחות ומו"ק הג"ל (ענף א' ד"ה גס. ובהערה סק"צ. וכן לקמן ד"ה ע"ן). וישב צוה, וסיים בכתבו: עכ"פ אין סחירה כל כך לדברי השער הכוונות גם לפי לשון רש"י, דהא גם כשיצטענו מצפנים שחורות ג"כ יהיה חילוק כמ"ש בגמ' ונוייהן לבר צמה שהם מצר (מנחות) חלוקות ולא מצפנים כנו', וגם י"ל דס"ל להשעה"כ כפי' הראשון דרש"י דמ"ש בגמ' ונוייהן לבר היינו השם שהוא הקשר כנוכח, משא"כ בהרצעות כולם י"ל שיהיו מצ' הצדדים לצדעות שחורות ולא שייך אללם נוייהם לבר יומר מצפנים, עכ"ד. ועל הסחירה מהא דנתהפך ל"י לרצ הונא רצעות התפילין במסכת מו"ק הג"ל, דקשה דהא אם הם שחורות מצ' הצדדים איך יכירם אם נתהפכו, ע"ז תירץ ד"ל שיכירם ע"י שחלק החוץ הוא חלוק ג"כ משא"כ מצפנים. וסיים על כל זה וכתב: ולפלא שלא הזכירוהו המפרשים והגו"כ צדוק מקום שיהיו הרצעות שחורות גם מצפנים, "ולא ראינו ולא שמענו כלל מעולם מי שנהג זה כלל להחמיר בדברי השעה"כ", ע"כ צודאי אין לעשות חדשות עד יערה עלינו רוח ממרום צ"ב, עכ"ד.

ועיין עוד בשו"ת לצדדי מרדכי (חלק ב' בסוף, בשו"ת לכל ד' חשו"ע, סימן קל"ט) שחמה על האות חיים הג"ל. דהלל הרמז"ם בהלכות תפילין צפ"ג כתב כן והביאו הצ"ח יוסף בסימן ל"ג. והלבו"מ כתב חיוק לדברי הרמז"ם, דנימא שהרמז"ם הוכיח כן מלשון הגמרא במסכת מנחות (לה:): ונוייהן לבר, ומפרשו כמו שכתב רש"י שם (ד"ה ונוייהן, בלשון השני) דקאי על השחורות. ואם הנוי קאי רק צמה שהוא לבר האין שייך להתחיל בדיבור "ונוייהן", הא צוה לנו דנין שע"י שהוא לבר הוא נאה, "ולבר נוי" הו"ל למימר, ובלשון הגמרא משמע

בין ירוקות, אדומות לא יעשה משום גנאי ודבר אחר. וכל זה קורה לך מיוקר נפשך ושעד עתה בכל מה שהשתדלת לא העלית בידך כלום וכו', עכ"ד. ועכ"פ הרי נחמדש לנו מדבריו שכך הוא גם משמעות דעת שאר גדולי הראשונים דהיינו הטור והספר התרומה.

וגם בעקרי הד"ט (סי' ב' אות י"ז) מעתיק בפשיטות ענין זה מספר התרומה והריב"א ומשו"ת יכין וצונו הג"ל, וכתב בלשונו: רצעות התפילין "צריך" להשחירן צפנים שנוי הוא להן וכו', עכ"ד.

ויצוין בעולת התמיד (סי' ל"ב סק"א) שהעתיק את לשון הרמז"ם ז"ל הג"ל, וכתב ע"ז צוה"ל: משמע מדבריו שדוקא נוי הוא שיהא משחיר גם הרצעות צפנים ואז ישחיר גם הקצילה; אבל אם אינו משחיר הרצעות צפנים לא ישחיר גם הקצילה, אבל אין המנהג כן, עכ"ד. וסיים דבריו זה אינו נוגע כ"כ לנידון דידן, ועכ"פ גם מדבריו לנו רואים שהבין דברי הרמז"ם להשחיר גם את פנים הרצעות.

סברא לומר דגם רב הונא היו לו רצעות כאלו

גם בשו"ת זרע אמת (להג"ר ישמעאל הכהן ז"ל, אב"ד ור"מ מודווא. נדפס בליוורנו שנת תקנ"ז בערך. ח"ג סי' ג') בתוך התשובה מבאר ענין זה, ועיי"ש בדברי המעתיק המגיה (דף ו' טור ג' ד"ה ומה שהק') שכתב שהבעל זרע אמת ס"ל, דמה שמוצא בגמרא (מו"ק כה.) לרצ הונא איתתפיכא ליה רצועה וכו', דמסתמא דהרצעות של ר"ה "היו שחורות משני הצדדים" כמו שצריך לעשות מלכתחילה לפי דעת הרבה פוסקים, ולפי דעתם ז"ל יהיו ראוי נכונה וכו', עיי"ש צפנים מש"כ עוד צוה.

ב.

גם בשער הכוונות להאר"י ז"ל מובא כן, ודברי האחרונים ע"ז

ובספר קול יעקב (סי' ל"ג אות י"ג) כתב צוה, דהגם שלא נהגו כן כתבתי למדקדקים. וכן מציא שכן כתב צפ"ו

וכן בשו"ת הרדב"ז (הג"ל ענף א' ד"ה ועיין בספר) תירץ בכי"ב על מה שאפשר לדייק דלא כהמהדרים בזה ובדומה להדיוק הג"ל, מהא דמסכת מנחות (לה:): דאיתא שם, אמר רב נחמן ונוייהן לבר, רב אשי הוה קאי קמי' דמר זוטרא איתתפיכא ל"י רצועה דתפילין א"ל ולא סבר לה מר ונוייהן לבר וכו'. ומשמע לכאורה דאחורי הרצועה יהיה לבן. לא קשיא, דלעולם אחורי הרצועה שחור היה ג"כ אבל ניכר הוא פני הרצועה "שוה שחור ומבהיק וזה שחור ואינו מבהיק", וזה דבר נראה לעין. וזהו שאמרו "ונוייהן", שהנוי הוא שחור מבהיק וצריך שיהיה לצד חוץ, ולא אמרו "ושחורות" לבר, אלא נוי השחורות לבר. ומכאן למדו שנוי התפילין הוא שיהיה הכל שחור וכו', עכ"ד. והרי גם מזה כהנ"ל.

ג. שגם משם הוא אחד מעיקרי הראיות לכל אלו שמצדדים נגד זה, כיון דשם בגמרא ועפ"י פירש"י שם (ד"ה ונוייהן) לכאורה מוכח, דרק בחוץ משחירין.

ד. עיין לקמן בהערה סקי"ג (ענף ב' אות א') ותבין.

ב. זה לשון הגמרא שם: דיומא חד איתתפיכא ל"י רצועה דתפילין ויתביב עלה ארבעין תעניתא וכו'. ופירש"י שם (ד"ה איתתפיכא) וז"ל: השחור בפנים, דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני, עכ"ד. ומכאן לכאורה נראה ראוי מוכחת נגד ענין השחירת הרצעות מבפנים, דהא אם גם מבפנים הוה הרצועה שחור א"כ מה שייך לומר שנתהפכו. ואכן הרבה מהאחרונים החולקים על ענין החומרא להשחיר גם מבפנים, נסתייעו לשיטתם מדברי רש"י הללו. אמנם הזרע אמת מגלה לן דבר חידוש בזה דאינו מוכרח לומר כן, דלעולם שפיר היה רצועותיו של ר"ה שחורות מב' הצדדים ובכ"ז שייך לומר ע"ז דנתהפכו, כיון שהצד החיצון צריך שיהיה הצד של השער דווקא ולא של הברש וממילא שפיר שייך דנתהפכו. ועיין עוד לקמן בהערה (סקי"ג ענף ב' אות ב') שם הועתק לשון הזרע אמת במלואו.

וכי"ב תירץ גם הגה"ק ממונקאטש בספרו אות חיים ושלום, שהצד החיצון הוא גם חלוק משא"כ מבפנים. והובא בפנים התשובה לקמן (ענף ב' ד"ה והגה"ק).

שהשחרות בעלם הוא נוי וכו', עיי"ש עוד כי נחון הוא. ואלמא לדלד"י חכן מהגמרא שם דייקא מוכח כאלו המדקדקים להשחיר צב' הזלדים.

וראיתי בשו"ת חקל יצחק (סי' ה' ד"ה גס ראיתי צבי' ל"ג) שתמה ג"כ על האות חיים הנ"ל וז"ל: גס ראיתי צבי' ל"ג סק"צ שתמה עמ"ש בשער הכוונות שהאר"י ז"ל זיוה להשחיר הרצועות פנים ואחור, והאר"י להפליא. במחכת"ה נעלם ממנו שכ"ד הרמב"ם והוצא צבי"ש שם, וצד"מ כ' שכן הוא גס צאו"ז אולם לא נהגו כן. וצמ"ג וצשלה"ג האריכו צוה וצאלף המגן סק"ג כתב שראוי לעשות כן ושכ"ה בתשובת יבין וצועו. "עכ"פ לא נפלאה על האר"י"ל שנהג כן", עכ"ל החק"י.

אמנם יעויין גס בצפרו נימוקי אורח חיים (אור"ח סי' ל"ג סק"א) שכתב שם להדיא על מה שכתב צאות חיים ושלוס הנ"ל שלא הזכירו הפוסקים זה, ששז הראו לו כי נעלם ממנו צעת כתבו זאת דברי הבית יוסף צוה שרצה להעמיס צדברי הרמב"ם שכתב ונוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות הקצ"נה והרצועות כולה, דהיינו שגס אחורי הרצועה יעשה שחור וכו', עיי"ש. אלא שהקשה על הרמב"ם ממס' מו"ק (כה.) דנתהפכו הרצועות לרב הונא וצרש"י שם, ולהרמב"ם מה שייך "דנתהפכו", וכן הביא ממנחות הנ"ל דאיתא ונויהן לצר וכו', וכתב דלהלכה ממילא כתב הרמב"ם צפירוש דרק פניהן של הרצועה יעשה שחורות וכן צד"מ כתב דלא נהגו כן וכו'. ולכן מחדש דמה שכתב הרמב"ם ונוי הוא לתפילין שיהיו כולן שחורות הקצ"נה והרצועה "כולה", אין הכוונה לכולה מצ' הזלדים אלא הכוונה לצד החיצונה ולכולה גס בחלק הרצועה שכבר אינו מעכז עפ"י דינא, והיינו דמעיקר הדין צריך שיעור רצועה רק במקום שצריך לקשירה, ויותר מזה גס אם אין שם רצועה כלל כשר, ומכ"מ אם צמציאות הרצועה שם הוא ארוכה אז נוי הוא שיהיה "כולה" מצבע אחד שחור כולה ולא כמנומר שיהיה במקום אחר מראות אחרות כגון לצן או אדום וכו"צ וכו', עכ"ל ד"י.

ג.

הן להרמב"ם והן להחולקים עליו, אין קפידא בדווקא להשחיר מהצד הב' או קפידא שלא להשחיר

צוד יעויין בשו"ת מהר"ם צריסק (מ"צ סי' פ"ו סוף ד"ה והנה) שהוכיח צפשט צדברי הרמב"ם הנ"ל, שהוא לאו לקפידא, אלא לאשמעינן דהעושה כן הוא משובח, וע"כ לא החמירו צוה, ע"כ. וראיתי גס בצידור בית עוצד (דף מ"ו) צדיני הנחת תפילין (אות מ"ו) שכתב צשם אחרונים: והנכון להשחיר הרצועות מפנים ומצחק, ע"כ. וכתב דמ"מ יוהר שהלד החיצון המצריק יהיה לעולם לצד חוץ, ע"כ. וכן עיין בצפר בן איש חי (פ' חיי שרה אות ד') ששאל צוה על מנהג החסידים צעיה"ק תוצצ"א, ואמרו לו שיש נוהרים להשחיר פנים ואחור, עיי"ש.

הרי רואים להלכה ולמעשה, שהיו חסידים ואנשי מעשה שנוהרו לעשות כן, וצדלוי עשו כן משום הידור מצוה ולקיים זה קלי ואנוהו. ומה גס דאפילו להסוברים שא"צ להשחירן מצפנים, הרי ודאי שאין שום קפידא שלא יהיו שחורות גס מצפנים, כמש"כ כן להדיא צדגול מצצנה (סוף סי' כ"ו ד"ה לא ידעתי). וכן בשו"ת רצ"ז (שם) צסוף צדציו כתב כעין זה, וז"ל: ואעפ"י שידעתי שיש חולקין שאומרים דאפילו לנוי לא צעינן שיהיו אחורי הרצועות שחורות, "מכ"מ מודים הם דאינו גנאי" וכו', עכ"ד.

ד.

ג' סיבות נוספות,

אמאי להדר להשחיר הרצועות גס מבפנים

וכן מוצא ענין זה בצפר מגן גבורים (לצעמ"ס מפרשי היס על מס' צ"ק) צאלף המגן (סי' ל"ג סק"ג) שראוי שיהא שחורות גס מצפנים משום נוי, ע"כ. וכן צס' מלאכת שמים על סת"ס (כלל כ' אות צ') כתב, דיס אומרים שהידור מצוה הוא לעשות

והמדקדק היטב בלשונו הק' יראה, דבכל ההלכה שם מיירי הרמב"ם מב' הצדדים של הרצועות ומדגישי בפרוטרוט על כל צד וצד שלה איך תהיה, ושוב גס הזכיר מהקציצה בשייכות להא דפנים הרצועה שכתב עלה שכצבע הקציצה תהיה גס צבע פנים הרצועה - ירוק וכדו', וע"ז מסיים הרמב"ם, שכל מה שדיבר עד הכא הוא רק מעיקרא דדינא, אבל מצד נוי, הרי נוי הוא לתפילין שיהיו כולן שחורות וכו', והיינו הרצועה כולה מב' צדדיה שזהו כל הנידון שם, וגם הקציצה תהיה כך אע"פ שבעצם מותר שתהיה ירוק וכדו', ודו"ק היטב. וא"כ איך מסתבר לומר שמ"ש 'כולה' קאי רק על הצד החיצון וכו', וצ"ע.

וכן עיין בשו"ת הרדב"ז הנ"ל, שגם על לשון הרא"ש שכתב "הכל" שחור. למד דש"מ מזה דגם על 'אחורי' הרצועה קאי.

ה. בעיון היטב נראה שכונתו כדברי הרדב"ז הנ"ל (סוף הערה סק"ב) שג"כ דייק כך, והלבושי מדכי זכה לכוון לאותו הדיוק שכבר דייק הרדב"ז. וכעין זה אפשר למצוא ברמז דברי הגה"ק ממזנקאטש לעיל (ד"ה והגה"ק, באמצע הדברים דהא גס כשיצבענו וכו'), ודו"ק.

ו. אמר העורך בן המחבר: במחכת"ה לא זכיתי להבין את דעתו הגדולה. דהרי זהו לשון הרמב"ם: הרצועות של תפילין בין של ראש בין של יד, פניהם 'החיצוניים' שחורים וזו הלכה למשה מסיני, אבל 'אחורי הרצועות' הואיל 'ומבפנים' הן אם היו ירוקות או לבנות כשרות, אדומות לא יעשה שמא תהפך הרצועה וגנאי הוא לו, ולא יהיה 'אחורי הרצועה' לעולם אלא כעין הקציצה אם ירוקה ירוקין ואם לבנה לבנים. ונוי הוא לתפילין 'שיהיו כולן שחורות' הקציצה והרצועה 'כולה'. עכ"ד.

מזפנים כמראה הבית, עכ"ל. ועיין ג"כ בק' ליקוטי מהרי"ח (ח"א דף ט"ו) שעפ"י האר"י ז"ל "ישחיר הרצועות פנים ואחור שחורות כעורב".

עוד מעלה גדולה איכא ברצועות האלו, כי בזה נקיים את פסוקו של הקסת הסופר (כלל כ"ג סק"ג) שכתב ו"ל: וי"ל דיש לדקדק להשחיר "גם החודים" דהיינו מקום החתך. ומוסיף בזה בלשכת הסופר (שם אות ז') בכתבו: ואולי הוא בכלל ההלכה למשה מסיני, כיון שגראה מבחוץ, ע"כ. ובאמת היו יראי ה' שדקדקו להשחיר מקום החתך דהיינו בחודן, אבל כמובן שהוא עולו מאד להשתפשף במשך הזמן, וכמש"כ הקסת הסופר שם שזריכין לדקדק מאד שהרצועות יהיו תמיד שחורות, ואם הוכחו משחרותן יחזיר וישחירן כראוי, עיי"ש. וכידוע שהוא מצוי מאד ואין מקפידים כ"כ בזה, וממילא ברצועות אלו אשר נלצבו בשחור מעבר לעבר, אזי אפילו כשנשתפשף ג"כ ישארו בשחרותן כמובן, ולא נצוה לספק הלכה למשה מסיני.

ולפי"ז גם הרווחנו במש"כ המשנה ברורה (סי' ל"ג סק"ט) עפ"י דברי הב"ח בסי' ל"ב, דאם נחיישנו ונתמעכו מהן השחרות נריך להשחירן מחדש, וכדברי הקה"ס הנ"ל (-עיי'ן בענין זה מש"כ בשו"ת מור ומהלות (אוהל בית הרואה סי' י"א)) ומעורר, שצמקום הידוק הקשר מצוי מאד להתמעך השחרות, ויש לזהר בזה מאד, עיי"ש. והרי ברצועות דידן שהן נצוה מעבר לעבר הרווחנו גם שלא יהא חשש זה.

ד.

סיבה חמישית בטעם ההידור להשחיר מב' הצדדים

שוב הראוי בדברי הפרי מגדים באו"ח (סימן ל"ג א"א סק"ז), שעל דברי המג"א שם (סק"ז) צענין רצועות שהשחירו עכו"ס שפסול אפילו צדיעצד, ע"ז כתב ו"ל: ונראה דאם אין רצועות אחרות "משחיר מנד השני לשמה", דנהי דגמירי שחורות, אבל לא דוקא מנד השיער, עיין פירוש רש"י מנחות ל"ה ונוייהן לבר שחור וחלק, הוא למנוה מן המובחר בלבד, יעו"ש, עכ"ד. וכפי הנראה הו' כונת הפמ"ג, דהגם דגמירי במנחות (לה). דרצועות שחורות הלכה למשה מסיני ואוקמא שם אח"כ בגמ' דהיינו 'מבחוץ'. מכ"מ אין הקפידא על 'נד החלק' בדוקא אלא על איזה נד שהוא מבחוץ בעת שהתפילין מונחים עליו, ולכן באופן כזה שנד החלק הושחר ע"י עכו"ס אז מהני שישחיר ישראל את פנים הרצועות דהיינו מנד הבשר. ולמד הפמ"ג בכונת רש"י ז"ל שכתב נוייהן של רצועות לבר, דהוא רק למנוה מן המובחר.

ועיין צביאור הלכה (סי' ל"ג ס"ו ד"ה מבחוץ) מה שדן בדברי הפמ"ג ודבריו הם קצת קושי ההבנה ואין צרנוי להאריך בזה, ואדון רק מה שנוגע לנד"ד, במש"כ הצביאור הלכה שם שלדברי הפמ"ג באם השחיר צד הבשר והוא לנד חוץ לשלוש התפילין הרי יאם ההלכה למשה מסיני ושכן ביאר הדרך

החיים את דבריו, ועל כן כתב המשנה ברורה ע"ז אח"כ, לדברי הפרי מגדים ינמח לפעמים חומרא גדולה אם יהיה מונח הרצועה במקום הקף הקשר צד השחור למטה לא יאם בזה ידי המנוה והו' צרכה לצטלה, ולפי הנראה שדבר זה במחלוקת שנוי, עיין לעיל בסימן כ"ז בא"ר שכן כתב בשם גליון המרדכי, ולענ"ד דהצ"י פליג ע"ז וס"ל דלא עבר רק על ונוייהן לבר ולכן אפילו איסתפק אח"כ נמי אסור, עכ"ד הביה"ל.

הרי יוצא לנו מדבריו - ואשר כן מוצא ענין זה גם בשו"ת זרע אמת הנ"ל, עיי"ש בפנים - שהפלוגתא כאן הוא על כוונת דברי ר' יצחק במנחות (לה). דאמר דרצועות שחורות [מבחוץ] הוא הלכה למשה מסיני, ולהפרי מגדים העיקר הוא שאיזה נד שהוא מבחוץ - אם נד החלק אם נד הבשר - זה יהיה שחור, ואילו להמשנ"ב הכוונה על נד החלק שזה נקרא מבחוץ ושהוא מהלכה למשה מסיני שיהיה שחור, והנפק"מ הוא הן לענין הנ"ל כשנד החלק כבר הושחר ע"י עכו"ס שזה פסול, אם עדיין יש תקנה להרצועות הללו או לא, דבזה הפמ"ג הוא מיקל והמשנ"ב מחמיר, והן לענין אם נתהפך הרצועה במקום היקף הקשר ששם הרצועה מעכב מדינא (עיין לעיל ענף ב' ד"ה אמנם יעויין) ונמצא שהשחור יהיה בשעת לבישת התפילין מזפנים ונד הלצן מבחוץ, דבזה הוא להיפך, דהפמ"ג מחמיר דלא יאם בזה הדין להלכה למשה מסיני ואף בדרך צרכה לצטלה, ואשר כן משמע מדברי הא"ר (סי' כ"ו סק"ג בא"ד) בשם גליון מרדכי וכמוצא צביאור הלכה, משא"כ לדברי הצביאור הלכה אינו אלא מחלוקת בזה כמו שמניין לעיין לעיל סימן כ"ו, והיינו דשם משמע שזריך להיות לכחילה ולמנוה מן המובחר אבל אינו לעיכובא.

ועכ"פ כששני נדדיו של התפילין הם שחורות הרי באיזה נד שיהיו התפילין בשעת לבישתן, תמיד יהיה השחור הן לנד חוץ והן לנד פנים ואז יוצא לכל הדיעות ולא יהיה צרכה לצטלה כמוצא צביאור"ל ובא"ר שם לדעת הפמ"ג באופן הנ"ל. וממילא לפי כל האמור יש טעם נוסף אמאי להדר להשחיר הרצועות משני הצדדים, שזוה נרויח גם מלצאת מחשש כזה של התהפכות הרצועה במקום היקף הקשר, שגם לפי הפמ"ג לא יעבור על הלכה למשה מסיני, כי איך שלא יהיה הרי לדעת שניהם - הפמ"ג והצביאור"ל - יאם בזה מנוה תפילין והלכה למשה מסיני מעיקר הדין, ודו"ק.

ו.

מסקנת הדברים - למעשה

היוצא לנו מכל האמור, שיש כמה טעמים לטובה שאם יש ביכולת אז כדאי להדר אחר רצועות הללו:

(א) משום הידור מצוה, וזה קלי ואנוהו'.

(ב) שהידור מצוה הוא לעשותו מבפנים, כמראה הבית".

ז. לעיל ענף א' ד"ה ועיין בספר ובד"ה ועיין עוד. ובענף ג' ד"ה הרי. ח. לעיל ענף ד' ד"ה וכן.

התפילין כשהרצועות היו מהופכין צד השיער בפנים וצד הבשר בחוץ^ב.

ואשר על כן דבר טוב עשו אלו שהשתדלו כל כך לעשות רצועות אלו, להנות בהם בני אדם ושלמים אשר רוצים להדר בנוי המצוה, שכל כך חשובה בעיני בני ישראל הקדושים^ג.

☆

וע"כ יעזור השי"ת, שגם הלאה יזכו להצליח לעשות מלאכת הקודש בכל ההידורים ובכל המובנים. ומכיון שהמתעסקים בזה הם עושי מצוה ומזכי הרבים והשקיעו טרחה מרובה

ג) לצאת גם מה שמובא בכוונת האר"י ז"ל דיש ענין בזה^ב.

ד) שעי"ז מרויחין מלהכנס לחשש דספק הלכה למשה מסיני, כשחודר הרצועות במקום החתך משתפשף שחרותו במשך הזמן^ג.

ה) וכמו"כ מרויחין עי"ז, מלהכנס לחשש שפשוף שחרות הרצועה במקום הידוק הקשר^א.

ו) שעי"ז מרויחין שלא יברך ברכה לבטלה ולא יכנס לחשש שלא יצא הלכה למשה מסיני, באם הניח

אלו אינו המצאה חדשה מעכשיו, אלא יסודתו בהררי קודש בדברי הגדולים שהובא כאן בפנים התשובה.

ב. כמה הערות בהוכחות הנ"ל

ונראה להעיר כמה הערות בשולי דברי מעלת הגאון הגדול שליט"א.

א) מה שכתב הגאון שליט"א שרש"י במנחות ל"ה ב' כתב שאין משחירין בפנים, הנה בגמ' שם איתא: קשר של תפילין הלכה למשה מסיני, אמר ר"נ ונוייהן לבר. ופירש"י (ד"ה ונוייהן): השם יהא נראה מבחוץ. לשון אחר ונוייהן של רצועות שהן חלוקות מצד א' וצבועות שחרות והוא ונוייהן לבר וכו', עכ"ד. ועיין בדגול מרכבה (או"ח סוף סימן כ"ז, ד"ה לא ידעתי) שכתב מפורש בזה"ל: ותדע, דהרי רש"י במנחות דף ל"ה ע"ב פירש ונוייהן לבר על שחרות הרצועות, ואטו יהיה לפי רש"י קפידא שלא יהיו שחרות גם מבפנים, והרי בהדיא אמרינן במנחות (לה). בין ירוקות ובין שחרות וכו' ומוקי לה בפנים, עכ"ד. וכן עיין בשו"ת לכושי מרדכי (הובא לעיל ענף ב' ד"ה ועיין). שאדברנה מדברי הגמ' ונוייהן לבר' והיינו דקאי על השחרות, מזה אכן דייק להיפך וכשיטת הרמב"ם. וכן מוכח מהא דהשו"ת רדב"ז הנ"ל (הערה סק"א ד"ה וכן בשו"ת) שג"כ כתב להוכיח דייקא כהרמב"ם מהא דהגמ' אמרה ונוייהן לבר' ולא אמרה ושחרותן לבר', עיי"ש. וממילא עכ"פ מכל זה אנו רואים, שאכן מדברי רש"י גופא שם א"א להוכיח שאין משחירין מבפנים ושיש קפידא שלא להשחיר מבפנים.

ב) וכמו"כ במה שציין הגאון שליט"א בשנית מהא דרש"י במועד קטן כה, הנה עיין בשו"ת זרע אמת (שהובא לעיל בענף א' ד"ה ג). והוא בזרע אמת ד"ה ומאחר) שכתב וז"ל: ומאחר שהוכחנו מדברי כל הפוסקים הנ"ל דלכתחילה צריך להשחיר הרצועות מכל השני הצדדין קשה על מ"ש בגמ' פ' אלו מגלחין דף כ"ה להוכיח החסידות של רב הונא מהא דיומא חד איתהפיכא לי רצועה דתפילין ניתב עלה מ' תעניתא ע"ש, וכמובא ג"כ בדברי הפוסקים בסימן כ"ז ס"א שר"ה עשה כן ממידת חסידות בעלמא, אבל באחריני די בתענית אחד עי"ע, והלא ודאי הרצועות של תפילין דר"ה היו שחרות משני הצדדין כמו שצריך לעשות כן לכתחילה וכנ"ל, ואם כן אין שייך לומר איתהפיכא לי רצועה כיון שהיו שחרות מכל שני הצדדין. אלא וודאי צ"ל דהצד החיצון צריך שיהיה הצד של השער דוקא ולא של הבשר, ולכן אע"פ שהרצועות של ר"ה היו שחרות משני הצדדין שייך שפיר לומר בהו שנתהפכו וק"ל, עכ"ד. ושם לאחר התשובה בתשובת המעתיק על המשיג (על דברי הזרע אמת בכל התשובה שם) כתב המעתיק (דף ו' טור ג' ד"ה ומה שהק') וז"ל: ומה שהק' על הראיה שהביא הרב מההיא דרב הונא, דמדברי רש"י מוכח בהדיא דהרצועות של תפילין דר"ה לא היו שחרות אלא מצד א'. הן אמת דרש"י ז"ל הכי ס"ל אבל ז"ל אומר דמסתמא הרצועות של ר"ה היו שחרות משני הצדדין כמו שצריך לעשות לכתחילה לפי דעת הרבה פוסקים ולפי דעתם ז"ל הוא ראייה נכונה, עכ"ד.

ה. עיין לעיל כל ענף ב'.

י. עיין לעיל ענף ד' ד"ה עוד מעלה.

יא. שם ד"ה ולפי"ז.

יב. לעיל כל ענף ה'.

יג.

א. ב' הוכחות מהש"ס

שלא נהגו בזמן חז"ל להשחיר הרצועות מב' הצדדים

הנה הגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי שליט"א העיר על תשובתינו זו כדלהלן בזה"ל: רש"י ותוספות במנחות ל"ה ב' גבי ונוייהן לבר, כתבו שאין משחירין בפנים, וכן מנהג העולם. אך שמעתי שהקפת הפופר מחמיר שבצדדי הרצועות ישחירו, ושמעתי שמרן החזו"א הביא ראי' שא"צ, מהברוך שאמר שכ' שישחירו העור ואח"כ יתכתוהו לרצועות, עכ"ד הגר"ח שליט"א.

הנה על זה אומר דודאי הוא דמעיקר הדין דגמרא אין חיוב לדינא לעשות שחרות משני הצדדים ולא נימא דאם לא עשה כן אינו יוצא ידי מצות תפילין, דודאי יוצא גם אם לא יעשה כן, וכך הלכה. אמנם הרי הבאנו בתחילת דברינו שמובא דבר זה רק מזמנו של הרמב"ם והלאה – הלא הם הרא"ש הטור הבית יוסף האר"ז והרמ"א וכו', וגם הובא רק בלשון "ונוי הוא לתפילין" וכדו' בלשונות אלו. ויתכן שלא בכל הזמנים ולא בכל המקומות היו יכולים לעשות רצועות שחרות משני הצדדים מסיבות וטעמים שונים, ויכול להיות שבמקומות שונים כן היו עושים כן, וממילא אין כל כך ראי' נגד זה מדברי הברוך שאמר, כי היות שבזמנינו נעשה הרצועות הללו באופן כזה שהעור בעצמו מתבשל כל כך חזק בצבעו השחור עד שנכנס בו הצבע חזק היטב מעבר לעבר, כך שגם אם יתכתוהו אחר כך אז יהיו גם צדדי הרצועות הנחתכים צבועים בצבע שחור – מהבישול החזק שנתבשל בו היטב. ומכיון דראינו להרבה מגדולי הפוסקים שהובא בתשובתינו שנהגו להשתמש בהרצועות שהושחרו מב' הצדדים, יתכן שהם ג"כ השחירו על אופן זה, וא"כ לכאורה אין ראי' מהא דהברוך שאמר, כי אולי גם הברוך שאמר היה לו רצועות כאלו וממילא גם אם חתכו את הרצועות לאחר השחרת העור עדיין היו שחרות הן בחודן והן בצד הב', ודו"ק.

ועי' ענה הגאון שליט"א בזה"ל: אחרי שחז"ל לא נהגו כן, לרש"י מו"ק כ"ה א'. יתכן שאין לנו להדר בזה, וגם שלא ישתכח ההלכה. עכ"ד.

הנה כוונת הגאון שליט"א הוא דאיתא במס' מו"ק שם, דיומא חד איתהפיכא לי רצועה דתפילין ויתב עלה ארבעין תעניתא וכו'. ופירש"י שם (ד"ה איתהפיכא) וז"ל: איתהפיכא לי רצועה דתפילין, "השחור בפנים", דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני, עכ"ד. והרי מזה דחז"ל לא נהגו ללכת עם רצועות תפילין השחור מב' צדדין. אמנם הרי מאידך גיסא ההידור ללכת ברצועות

ממנו דברי הבית יוסף בזה בשם הרמב"ם, וחדש דאפ"ל גם בכונת דברי הרמב"ם שלא נתכוין על השחרת הרצועות גם מבפנים אלא על השחרת כל הרצועה גם במקום שאינו מעכב עפ"י דינא ♦ תמיהה על מהלך הגה"ק הנ"ל ללמוד כן בכונת הרמב"ם, כשמוכח כמעט מפורש דהרמב"ם כן קאי על השחרת פנים הרצועה, (ענף ב' ובהערה סק"ו).

ג) בשו"ת מהר"ם בריסק כתב, דגם להרמב"ם אינו קפידא דייקא שישחירו גם מבפנים ♦ גם בסידור בית עובד כתב להשחיר גם מבפנים אבל הצד המבריק לעולם יהיה לצד חוץ ♦ גם בספר בן איש חי מובא מנהג זה בשם החסידים בעיה"ק ירושלים ♦ אף הסוברים שא"צ להשחיר מבפנים, מכ"מ אין קפידא לדידהו שלא להשחיר מבפנים וראיה מדברי הדגול מרבכה והשו"ת רדב"ז שכתבו כן, (ענף ג').

ד) ג' סיבות נוספות בטעם ההידור להשחיר גם את פנים הרצועות: א) לצאת דברי היש אומרים שבספר מלאכת שמים, שהידור מצוה לעשות צבע הרצועה מבפנים כמראה הבית, ב) לצאת חומרת הקסת הסופר דחידש, שהשחרת חודי הרצועות במקום החתך הוא "הלכה למשה מסיני", ומצוי מאוד שגם אם משחירים שם הוא משתפשף במשך הזמן, ג) לצאת דברי המשנה ברורה המעיר, שבמקום הידוק הקשר מצוי מאוד להתמעך השחרות, ובאלו הרצועות שהן צבועין מעבר לעבר מרוויחים שלא יהיו כל החששות האמורים, (ענף ד').

ה) חידוש בעל הפרי מגדים להכשיר רצועות שהושחרו ע"י עכו"ם, בזה שהישראל ישחירונו בצד הפנים ולהפך צד זה לצד חוץ שיהא נראה שחרות צד זה בשעת הלבישה ♦ הכנת הביאור הלכה בדעת הפמ"ג, דגם בהשחרת צד הבשר והוא לצד חוץ בלבישת התפילין כבר יצאו בזה את ההלכה למשה מסיני ♦ חידוש הביאור הלכה דלהפרי מגדים יצא חומרא גדולה, דאם בשעת הנחת התפילין היה הרצועה במקום היקף הקשר מהופך וצד השחור היה בפנים, אז לא יצא ידי המצוה והוי ברכה לבטלה ♦ הסבר היטב במחלוקת הביאור"ל עם הפמ"ג בכונת דברי רבי יצחק שאמר דרצועות שחורות 'בחוף' הלכה למשה מסיני ♦ עכ"פ לפי ההידור להשחיר גם מבפנים הרצועות, מרוויחים גם שלא להכנס לחשש זה שלא יצא ידי המצוה ויברך לבטלה ח"ו - באם יקרה ויתהפך הרצועה בשעת הנחת התפילין, (ענף ה').

ו) סיכום כל ששת הטעמים לטובה בהידור השחרת הרצועות גם מבפנים, והמסקנא להלכה למעשה בזה להדר לעשות כן ♦ השגת הגר"ח קנייבסקי שליט"א - הן על ההידור בהשחרת הרצועות

ודמים תרתי משמע, לכן מן הראוי לכל העוסקים בזה שלא יעשו כמתכונתה במשך שנה אחת ולא יהיו שלוחי מצוה ניוזקין, כמבואר בשו"ת חתם סופר בליקוטים (סימן נ"ו). ויתן ה' שבזכות מצות תפילין שמקיימין בהידור, יתקיים בנו הפסוק וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ולהגאל גאולת עולמים בב"א.

וע"ז בעה"ח עש"ק לסדר "ויברכהו ה'", המצפה לרחמי שמים ולהיוושע בתשועת עולמים.

הק' אלי' כ"ץ

חידושי החפ"ח

תמצית וקיצור כל האמור:

א) מדעת הרמב"ם נראה וכן מובא באור זרוע, שישחירו את רצועות התפילין מב' הצדדים ♦ גם בשו"ת רדב"ז הבין בכונת הרמב"ם כהכנת הב"י בדעת הרמב"ם והוכיח גם מדברי הרא"ש כן, וכתב דנוי הוא שיהיה הכל שחור ♦ גם דעת השו"ת יבין וכו' כן הוא, וחדש בדעת הבעל התרומה ובדעת הטור דס"ל כן ♦ כמו כן גם בעיקרי הד"ט כתב 'דצריך' להשחיר גם מבפנים ♦ גם בעולת התמיד הבין בכונת הרמב"ם כנ"ל ♦ גם בשו"ת זרע אמת כתב להשחיר מב' הצדדים, ומוכח שם חידוש דגם רב הונא היה לו רצועות כאלו ♦ סתירה על המהדרים בהשחרת הרצועות מב' הצדדים מהא דבמסכת מו"ק ובמס' מנחות מוכח דבצד פנים הרצועות אינו שחור אלא לבן, דהרי איתא שם להדיא דיש הפרש בין הצד הפנימי לבין הצד החיצון ♦ יישוב על סתירה זו, דגם כששניהם שחורים עדיין ניכר ההפרש ע"י שהחיצון הוא שחור וחלק היות שהוא מצד השיער, וראיית הרדב"ז לזה מהגמ' גופא שם, (ענף א' ובהערה סק"ב).

ב) בשער הכוונות מובא שגם האר"י ז"ל כתב להשחיר גם מבפנים הרצועות ♦ הגה"ק ממזנקאטש בספרו אות חיים ושלום ג"כ תמה על האר"י, אבל אח"כ כתב דמהגמרא במנחות אין סתירה לזה גם לא לפי פירוש רש"י, כיון דגם כשיצבענו שחור מבפנים עדיין ניכר הפרש ביניהם, ועוד מדבריו בזה ♦ השגת השו"ת לבושי מרדכי על תמיהת הא"ח שתמה על מש"כ בכונת האר"י כנ"ל, והוכיח כדעת הרמב"ם מלשון הגמרא ונוייהן לבר וכו' ♦ גם בשו"ת חקל יצחק יישב את התמיהה הנ"ל על מש"כ בשער הכוונות להאר"י ז"ל ♦ הגה"ק הנ"ל בספרו נימוקי או"ח כתב בעצמו, שבעת כתיבת דבריו בספרו אות חיים ושלום נעלם

והרי לן דהזרע אמת הבין הבנה אחרת בכונת הגמ' בהא דנתהפכו לרב הונא רצועות התפילין - למרות שראה את דעת רש"י דמיני' מוכח דבפנים לא היה צבוע שחור, ונשאלת השאלה היתכן שיחלוק בעל הזרע אמת על דעת רש"י הקדוש. ועל כרחק לומר דסברת הזרע אמת היה ליישב כונת מאמר הגמרא גם אליבא אלו הגדולי עולם כהאר"י הק' ועוד, דס"ל דצריך להשחיר מב' הצדדים (וכדברי המצתיק הנ"ל בכונת הזרע אמת שכתב: כמו שצריך לעשות לכתחילה לפי דעת הרבה פוסקים ולפי דעתם ז"ל הוא ראייה נכונה), דלכאורה מה יענו הם לדברי הגמ' הללו בכונת "דנתהפכו" רצועות התפילין לרב הונא, ולכן אוקים בעל הזרע אמת דרב הונא אכן היו לו רצועות שחורות מב' הצדדין וההסבר דנתהפכו היינו שצד השיער נתהפך לפנים.

וע"ז ענה הגאון שליט"א בזה"ל: לא נהגו אבותינו ואבות אבותינו. עכ"ד.

ג. סיכום הדברים איך להתנהג בזה

ובכל אופן נראה דבר פלא בכל ענין זה, שדייקא מההוכחות שהביאו המצדדים נגד הידור זה להוכיח כדעתם, מזה גופא כתבו שאר האחרונים המצדדים בעד הידור זה, שיש להוכיח מהמקורות הללו בדיוק להיפך וכשיטת הרמב"ם וכו', וא"כ לפי"ז אף שלא נוכל לחייב את כל אחד ואחד שישנה את מנהגו, מכ"מ עכ"פ נרויח שבוודאי יש בזה משום הידור מצוה ונוי גדול הוא לעשות כן, ולא יהא חשש קפידא על המהדרים בזה שמשנים ממנהג אבותינו וכדו', אחרי שכבר בדברי גדולי הראשונים והאחרונים הובא הידור זה, וחלקם אף כתבו "שצריך" לעשות כן, ולכן הגם שבש"ע עם הנו"כ שם לא הובא הידור זה, הוא כנראה משום שהמחבר וכו' לא ראו להצריך הידור זה, אבל וודאי שמי שיכול להדר לעשות כן להידור וחשיבות יחשב לו.

כדעת המחמירים להדרר לצבוע גם מבפנים, וכן מהשו"ת זרע אמת הנ"ל מוכח דאדרבה בהא דמו"ק אפשר ללמוד כדעת אלו המצריכין להשחיר גם מבפנים, ועוד בזה ♦ תשובה שליטת של הגאון שליט"א בזה ♦ סיכום הדברים בזה והמסקנא למעשה, שבוודאי יש הידור ונוי גדול לעשות כן ואין על מי שמהדר בזה חשש קפידא שמשנה ממנהג אבותינו, ומי שיכול להדרר בזה להידור וחשיבות יחשב לו, (ענף ו' ובהערה סק"ג).

מבפנים והן על השחרת חודי הרצועות כדעת הקסת הסופר ♦ משא ומתן עם הגאון שליט"א על ההשגה שעל חומרת הקסת הסופר, ותשובה שנית של הגאון שליט"א בזה ♦ משא ומתן בשנית עם הגאון שליט"א על תשובתו זו עפ"י הוכחות מדברי הדגול מרבבה המפורשים שכתב על דברי רש"י במס' מנחות שאין קפידא לדידי" באם ישחירו מבפנים, וכן שמדברי השו"ת לבושי מרדכי והשו"ת הרב"ז הנ"ל מוכח להדיא, דאדרבה ממסכת מנחות אפשר להוכיח

סימן ח

מהו דעת בעל הברוך שאמר

בענין השחרת חוד הרצועה ובענין השחרת הרצועות מב' הצדדים

החוד של הרצועה, מזה שכתב לגבי רצועות של הצמים שיסחירו ואח"כ יחמכו אותן.

אור יום ה' וארא כ"ח טבת תשס"ז לפ"ק.

כבוד בני אהובי הרא"ש שליט"א.

ובפרט יש לדייק ממה שהברוך שאמר עצמו מציא לפני זה (שם ד. טור א') צוה"ל: והא לך סי' אור זרוע, דרצועות שחורות הלכה למשה מסיני, והני מילי מנחוק אצל מצפנים כלפי הראש יכול לצבוע בכל מה שירצה לצד אדומים. ואמר רבינו שמחה ז"ל, "נריך לצבוע מצפנים מין צבע שהצמים צבועים ועמה שנהגו צמים שחורות אז נריך להשחיר הרצועות צין מצפנים וצין מנחוק", עכ"ד. וצדפוס הברוך שאמר שנדפס מחדש (ירושלים שנת תש"ל, נספר קובץ ספרי סת"ס, עמוד ל"ט), העתיקו שם דבריו הללו צנוסח קצת אחר: ועמה שנהגו צמים שחורים אז "מנחה" להשחיר וכו'.

ראיתי מה שהבאת בדברך בשולי תשובתינו הנ"ל (סימן ז' הערה סק"ג) בענין השחרת רצועות התפילין מב' הצדדים, את מכתב הגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי שליט"א שכ' בזה"ל: אך שמעתי שהקסת הסופר מחמיר שבצדדי הרצועות ישחירו, ושמעתי שמרן החזו"א הביא רא"י שא"צ, מהברוך שאמר שכ' שיסחירו העור ואח"כ יחתכוהו לרצועות, עכ"ד. ולענ"ד נראה להעיר ולדון בזה כדלהלן.

הרי שהברוך שאמר מציא בעצמו דעה זו של השחרת הרצועות מב' צדדיהם ולא העיר ע"ז שלא נהגו כן או שאין נריך לעשות כן, אלא מעתיק דברי הרבינו שמחה וכו' ל"א. וא"כ יותר משמע שכיון שהוא מנחה לעשות כן, א"כ ודאי יש לומר שיעשו כן ומסתבר כן גם דעתו. ועכ"פ להוכיח מדבריו (שכתב לענין החיתוך אחר ההשחרה) ללא כהידור זה, זה א"א כשהוא בעצמו מציא מנהג זה מקודם ולא מעיר כלום, ודו"ק.

הנה יעויין צדפוס ברוך שאמר (לא) הראשונים תלמיד המהר"ם מרוטנובורג ז"ל. צדפוס הישן ש"ל שז' בשנת תש"ל, ד: טור א') שכתב צוה"ל: וכשיסחיר העורות צין של עור הצמים ותימורות ומעצרתות אז יאמר לשם קדושת תורת ישראל ולשם רצועות ומעצרתות ותימורי" וצמים של תפילין אני משחיר העור, כי השחרות הרצועות הלכה למשה מסיני. וכשיתייבש קצת אז ישחיר פעם שנית וכן פעם שלישית עד שיהיה העור שחור לכל האורך ממש כעורב צין עור של רצועות וצין עור הצמים והתימורי" ומעצרתתי. וכשיתייבש העור אז יחמך העור לרצועות לאורך העור וכל רצועה ורצועה יהיה רחב ד' אצבעות לכל הפחות כדי שיהיה לו תפיסת יד צריווח צ"ל ידי הצדפוס ואז יכול למשוך כפי רצונו, גם כשיכניס הצמים וכו', עכ"ד. וכנראה שלדבריו הללו נתכוון החזו"א ז"ל.

הק' אלי' כ"ץ

☆

תשובת הגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי שליט"א
כב' הגאון שליט"א.

שא"צ להשחיר בפנים, הרי מבואר בגמ' איתאפכא לי' רצועה (מו"ק כ"ה א'). וכל הנידון הי' על הצדדין של הרצועות, וע"ז כתבנו שלא נהגו. ולי' הב"ש כפי שהעתיק כת"ר שליט"א, בין עור של רצועות ובין עור של הבתים*.
חיים קנייבסקי

והנה צדפוס היטב צדבריו הלא נראה לכאורה שכתב את דבריו לענין חיתוך הרצועות "אשר יעשה מהם הצמים" ולא מהרצועות ממש של הראש ושל היד, וצדפוס שהרי כתב: וכל רצועה ורצועה יהיה רחב ד' אצבעות לכל הפחות כדי שיהיה לו תפיסת יד צריווח וכו'. אשר צעור הרצועות לא שייך שיעור רחב כזה כלל, וממילא א"א להוכיח דעתו על שחרות

להדיא בין מעור "הרצועות" ובין מעור "הבתים", וממילא על כרחך דכן מדבר גם מעור הרצועות. ואילו אאמו"ר שליט"א מדייק מסוף

א. אמר העורך בן המחבר: כנראה שכוונת הגאון שליט"א הוא לדייק מריש דברי הברוך שאמר בענין השחרת הרצועות ששם הזכיר